

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ
ΕΝΩΣΗ

IEK

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΡΗΣΚΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΣΙΝΤΟΪΣΜΟΣ

Η ιαπωνική θρησκεία, δηλαδή εκείνη που ακολουθείται από την πλειονότητα του ιαπωνικού λαού, είναι όπως η κινεζική σύνθετη από τρεις κυρίως επιμέρους θρησκείες: το εγχώριο **Σίντο** και τις επείσασκτες Μαχαγνάνα Βουδισμό και Κομφουκιανισμό. Στοιχεία ταοϊστικά υπάρχουν διάσπαρτα κυρίως στο Σίντο και γενικά στην ιαπωνική σκέψη και ζωή. Όμως ο Ταοϊσμός ως θρησκεία δεν έχει το βαθμό παρουσίας που έχει στην Κίνα. Αντίθετα ο

Μαχαγνάνα Βουδισμός και ο Κομφουκιανισμός αποτελούν κύρια συστατικά στοιχεία της ιαπωνικής θρησκείας. Αυτοί, αν και διαφέρουν σε διάφορα σημεία από το Μαχαγνάνα Βουδισμό και τον Κομφουκιανισμό της Κίνας, λειτουργούν σύμφωνα με τον ίδιο «καταμερισμό εργασίας» που περιγράψαμε για την κινεζική θρησκεία: Ο Βουδισμός έχει αναλάβει κυρίως ό,τι σχετίζεται με τη μεταθανάτια ζωή. Στα πλαίσιά του διενεργείται η ιαπωνική προγονολατρεία. Ο Κομφουκιανισμός διέπει τη διάρθρωση και λειτουργία της κοινωνίας. Τέλος, το Σίντο έχει αναλάβει την περιοχή γενικά της ζωής, την οποία προστατεύουν και προάγουν οι θεότητες του. Γι' αυτήν την προστασία και προαγωγή καταφεύγουν σ' αυτές οι Ιάπωνες στη γέννησή τους, στις γιορτές ενηλικίωσης, στο γάμο τους, στις τελετές για τη γονιμότητα των αγρών, για τη θεμελίωση σπιτιών κ.ο.κ. Αν και δεν ισχύει απόλυτα, εφόσον και στην ιαπωνική θρησκεία οι τρεις θρησκείες ασκούνται ταυτόχρονα, συχνά διατυπώνεται η φράση «οι Ιάπωνες ζουν ως Σιντοϊστές και πεθαίνουν ως Βουδιστές».

Πρόκειται για την εθνική θρησκεία των Ιαπώνων. Όπως δηλώνει και το ιαπωνικό όνομά του (Σίντο= η οδός των θεών), ο Σιντοϊσμός είναι μια πολυθεϊστική θρησκεία. Λατρεύει δηλαδή ένα πλήθος θεοτήτων που ονομάζονται «κάμι». Υπάρχουν έτσι θεότητες της θάλασσας, των βουνών, του κεραυνού, του ήλιου, της σελήνης, της γης, του ανέμου, των δέντρων κτλ. Πολλά από τα χαρακτηριστικά που απαριθμήσαμε στην αρχαία ελληνική θρησκεία, όπως η ισαριθμία επιμέρους πραγματικοτήτων του κόσμου και θεοτήτων, η εγκόσμια κατεύθυνση, η σημασία της βούλησης των θεοτήτων, η ύπαρξη διαμέσων (σαμάνων) κτλ. ισχύουν και για το Σιντοϊσμό.

Ο Σιντοϊσμός πήρε στη διάρκεια της ιστορίας του και έχει και τώρα πολλές μορφές. Η πρώτη από αυτές υπήρξε η συστηματοποίηση των θεοτήτων του υπό τη θεά του ήλιου **Αματεράσου**. Η θεά αυτή είναι η προγονική θεότητα του ιαπωνικού αυτοκρατορικού οίκου, ο οποίος γύρω στα τέλη του 7ου αι. μ.Χ. κατόρθωσε να κυριαρχήσει στη χώρα και έτσι να επιβάλει αυτή τη θεότητα ως κυριότερη.

Σύμφωνα με τον προγονικό μύθο του αυτοκρατορικού οίκου η Αματεράσου έστειλε τον εγγονό της από τον ουρανό στην Ιαπωνία με εντολή να την κυβερνήσει. Οι απόγονοι του, οι αυτοκράτορες, έλκουν το αξίωμά τους, αλλά και τη θεία ιδιότητα που ως το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου πιστευόταν ότι έχουν, από αυτή την εντολή. Αυτός ο μύθος αποτελεί την κεντρική διήγηση των αρχαίων χρονικών **Κοτζίκι** (712 μ.Χ.) και **Νιγόν-σόκι** (720 μ.Χ.). Τα χρονικά αυτά περιέχουν, επίσης, μεγάλο μέρος της ιαπωνικής μυθολογίας, δηλαδή των διηγήσεων για τις σιντοϊστικές θεότητες. Γι' αυτό το λόγο αποτελούν δύο από τα βασικά βιβλία του Σιντοϊσμού.

Άλλες μορφές του Σίντο είναι εκείνες που προήλθαν από διάφορους συνδυασμούς του με το Βουδισμό και με τον Κομφουκιανισμό. Σήμερα υπάρχει κυρίως υπό τη μορφή:

- του «Σίντο των ναών», δηλαδή των παραδοσιακών κέντρων λατρείας των θεοτήτων
- του «αυτοκρατορικού Σίντο», δηλαδή της λατρείας εκ μέρους της αυτοκρατορικής οικογένειας των προγόνων της που φτάνουν ως την Αματεράσου
- του «Σίντο των Σχολών», δηλαδή σεκτών, που συγγενεύουν με το Σίντο και
- του «λαϊκού Σίντο», δηλαδή των λαϊκών σιντοϊστικών πρακτικών.

Ο Δρόμος των Θεών

Ο Σιντοϊσμός ή Σίντο όπως ονομάζεται στα ιαπωνικά, μεταφράζεται ως “Ο Δρόμος των Θεών”. Παράγεται από τις λέξεις Σιν και Τάο που έχουν κινέζικη καταγωγή. Η λέξη Τάο υποδηλώνει τον δρόμο και το Σιν το θεό. Το πολυπληθές ιαπωνικό πάνθεο το απαρτίζουν οι Κάμι, οι θεοί. Ο αριθμός τους, σύμφωνα με την Παράδοση είναι πάνω από εκατό χιλιάδες και κάθε θεός έχει πολύ συγκεκριμένο έργο που επιτελεί διαρκώς. Το έργο του θεού μπορεί να μεταβάλλεται, ο ίδιος όμως όχι. Οι Κάμι συνδέονται κυρίως με φυσικά φαινόμενα αλλά και με συναισθήματα, ακόμη και με αντικείμενα και εντάσσονται σε μια ιεραρχία αναλόγως όχι την δράση τους αλλά την φύση τους. Η ανώτερη βαθμίδα είναι πανίσχυρη, όμως χαμηλότερα στην ιεραρχία θα βρούμε και Κάμι που δεν είναι ούτε πανίσχυροι αλλά ούτε και αγαθοί. Χαρακτηριστικό όλων όμως είναι η Αθανασία. Πολλές φορές λατρεύονται σαν τους Κάμι και οι πρόγονοι και ανά τόπους μερικοί από αυτούς θεοποιούνται ενώ σε μερικές περιοχές αυτό είναι αδύνατο. Πάντως η προγονολατρεία είναι βασικό συστατικό του Σίντο. Ειδικότερα οι πρόγονοι της αυτοκρατορικής οικογένειας τιμώνται ως άμεσοι απόγονοι της Αματεράσου, της θεάς του Ηλιου, καθώς και οι άμεσοι πρόγονοι κάθε φυλής, έλκουν την καταγωγή τους από κάποια Μεγάλη θεότητα.

Οι Κάμι κατέχουν εκτός από την Αθανασία, την γνώση και την εξουσία του υλικού κόσμου αλλά δεν είναι χωρισμένοι από αυτόν. Οι Κάμι ουσιαστικά κατέχουν την Αλήθεια και αυτή είναι η μεγάλη διαφορά με τους ανθρώπους. Οι σιντοϊστές προσπαθούν να προσεγγίσουν

τους Κάμι, για να επωφεληθούν από την Γνώση και την Αλήθεια και λατρεύοντάς τους ομοιάζουν προς αυτούς. Στην επαφή με τους θεούς οι πιστοί, έρχονται πιο κοντά στην απόκτηση πνευματικής διαύγειας και στην εξίσωση του εαυτού τους με τα κατώτερα Κάμι και τους νεκρούς προγόνους. Βασικό συστατικό της Λατρείας είναι η δημιουργία ενός ανώτερου εαυτού, με αντίκτυπο και στο επέκεινα της ανθρώπινης ζωής το οποίο μπορεί να οδηγήσει την ψυχή στην διατήρηση της ατομικής της συνείδησης αιωνίως στον κόσμο των πνευμάτων. Η αθανασία της ψυχής, είναι κάτι που κερδίζεται με τον καθημερινό βίο και την τελετουργική πραγμάτωση και δεν είναι δεδομένο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης.

Το Σίντο ως Τρόπος Ζωής

Το Σίντο κατά βάση είναι ένας τρόπος ζωής. Η ίδια η ιστορία, αλλά και ο πολιτισμός της Ιαπωνίας, οφείλει πολλά στην αυτόχθονα θρησκεία του τόπου. Η άσκηση του σιντοϊσμού είναι βασικό κομμάτι της καθημερινής ζωής του πιστού και ακόμα και σήμερα αποτελεί και κομμάτι της ζωής της πολιτείας. Ο σεβασμός της πολιτείας προς τους Κάμι είναι δεδομένος και παρόλη την παρακμή θεσμών και εννοιών που έχει προκαλέσει η βιομηχανοποίηση των Ιαπωνικών νήσων, ο δήμος ή η κοινότητα του μέσου Ιάπωνα, φροντίζει να τον κρατά σε επαφή με τους θεούς και τα πνεύματα των προγόνων του.

Η ιαπωνική εθνική θρησκεία, όπως και όλες οι αυτόχθονες θρησκείες, δεν έχει ιδρυτή. Οι Μύθοι και η παράδοση εμπνεύστηκαν από την παρατήρηση της φύσεως και του Κόσμου και διδάσκουν τον εσωτερικό εαυτό του πιστού. Είναι αποτέλεσμα δε, ζυμώσεων εκατοντάδων ετών καθώς η παράδοση εξελίσσεται μέσα στους αιώνες και το σήμερα, διαμορφώνεται για να δώσει γνώση στις επόμενες γενιές. Είναι μια παράδοση ζωντανή, που συνεχώς εξελίσσεται, δέχεται επιρροές, αποβάλλει δεισιδαιμονικά στοιχεία του παρελθόντος κτλ. Ως εκ τούτου ιερές γραφές δεν υπάρχουν, όμως ο μελετητής θα βρει δύο συλλογές παραδόσεων, μύθων και διδαγμάτων:

- ✓ το **Κοτζίκι** που είναι ουσιαστικά ένα πρακτικό αρχαίων θεμάτων. Το Κοτζίκι γράφτηκε σε μια περίοδο αλλαγών και ουσιαστικά παρουσιάζει την μεταστροφή της Λατρείας της Αματεράσου από θεά της αυτοκρατορικής οικογένειας σε θεά του έθνους και τους μύθους που την συνοδεύουν. Σε αυτήν την γραφή βλέπουμε επίσης και μια συνοπτική παρουσίαση των θεών των μεγάλων φυλών της Ιαπωνίας που αργότερα η κοινή λατρεία τους αποτέλεσε την ένωση της Ιαπωνίας και
- ✓ το **Νιχόγκι** που είναι συλλογή μυθολογικών θεμάτων για την γέννηση του Κόσμου και της Ιαπωνίας ιδιαίτερος, καθώς και γενεολογικά δέντρα των Κάμι καθώς και μύθοι για τον θεϊκής καταγωγής πρώτο αυτοκράτορα, τον Τζίμιου.

Σίντο και Βουδισμός

Θα πρέπει να παραδεχθούμε ότι στην εξέλιξη του Σίντο, καθοριστικός παράγοντας ήταν οι επιρροές του βουδισμού. Ο ίδιος ο Βούδας θεωρούταν Κάμι της γειτονικής Κίνας και λατρευόταν στο σιντοϊστικό πάνθεο. Αργότερα, μεταξύ 5ου και 6ου μ.Χ. αιώνα ο βουδισμός

αποτελέσει ξεχωριστή θρησκεία και πάραυτα οι δύο θρησκείες συνυπήρχαν με μια αξιοζήλευτη αρμονία. Το σχίσμα αυτό βέβαια οφείλεται στους βουδιστές που θέλησαν να μεταλλάξουν τον βουδισμό από φιλοσοφία σε θρησκεία.

Κατά βάση, ο σιντοϊσμός χωρίζεται σε δύο κατηγορίες, στον παραδοσιακό Σίντο και στο σχισματικό. Μεταξύ τους έχουν περισσότερες ομοιότητες, παρά διαφορές και αυτό φαίνεται και στο ότι μέλη ναών που ανήκουν στον ένα τύπο μετέχουν και σε λατρευτικές πράξεις που διοργανώνονται από τον άλλο. Ο παραδοσιακός ή **Μιτζ Όκου** σιντοϊσμός είναι ένας συνδυασμός αρχαίων φυλετικών τελετών εξαγνισμών και τοπικών εθίμων που τον συναντάμε κυρίως στην επαρχία, ενώ ο σχισματικός ή **Κούχα** είναι αποτέλεσμα ένωσης διαφόρων διδασκάλων του Σίντο, που διαχώρισαν την θέση τους από την παράδοση και είτε επηρεάστηκαν από ξένα δόγματα, είτε εισήγαγαν καινοτομίες. Στην γεμάτη από ναούς χώρα, οι πιστοί μετέχουν σε κάθε λατρευτική εκδήλωση με κάθε ευκαιρία, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τις φιλοσοφικές διαφορές που χωρίζουν τους μετέχοντες. Η λατρεία των θεών είναι πολύ σημαντική για να μπαίνουν ανθρώπινα εμπόδια. Τον Ιάπωνα τον ενδιαφέρει η εύνοια των Κάμι και δεν θυσιάζει την σχεδόν ερωτική του επαφή με το θείο.

Η Λατρεία του Σίντο

Το ενδιαφέρον τραβάει κυρίως η ίδια η λατρεία αυτής της θρησκείας. Είναι φανερό στην καθημερινή εκδήλωση της ζωής του μέσου Ιάπωνα. Μέσα στην εβδομάδα, ο ευσεβής Σίντο, θα συμμετάσχει ή θα πράξει μόνος του σε διάφορες τελετουργίες. Στο ξεκίνημα της ημέρας του, θα κάνει μια σύντομη ευχή στους αρμόδιους Κάμι της περιόδου (ανάλογα με την εποχή ή με τα θέματα που τον απασχολούν), που δεν θα διαρκέσει πάνω από δύο λεπτά, αλλά θα εφοδιάσει τον εαυτό του με δύναμη για την ημέρα. Αυτή η ιεροπραξία λέγεται και τελετή του πλυσίματος, διότι σύμφωνα με την παράδοση, η σωματική καθαριότητα έχει άμεση σχέση με την πνευματική, έτσι λοιπόν πλένουν το πρόσωπό τους ή και όλο το σώμα τους για να βγουν στο κοινό βίο. Καθημερινά ο Σίντο θα κάνει μια θυσία (συνήθως αναίμακτη) στο Κάμι-προστάτη του επάνω στο Κάμι-Ντάνα τον οικιακό βωμό. Μια ή δύο φορές την εβδομάδα, στο τοπικό ιερό θα αφήσουν ένα αναμμένο κερί ή λίγα άνθη στο βωμό του θεού στον οποίο ανήκει ο ναός. Την ημέρα της ανάπαυσης (την Κυριακή του δυτικού κόσμου) ο πιστός θα αποδώσει τιμές στους προγόνους, συνήθως με ένα μεγάλο κυλινδρικό κερί, το οποίο θα το αφιερώσει στον οικιακό βωμό, ή μπροστά σε μια φωτογραφία ενός αγαπημένου εκλιπόντος προσώπου. Γεγονός είναι ότι ο σιντοϊσμός δεν έχει εβδομαδιαία λειτουργία.

Ουσιαστικά η λατρεία γίνεται σαν μια ατομική πράξη στους ναούς των Κάμι ή στον ειδικά διαμορφωμένο για αυτό το λόγο οικιακό βωμό. Λαϊκή συνεύρεση γίνεται στις εορτές που είναι ιδιαίτερα δημοφιλής και περίτεχνες και έχουν κοινωνικό χαρακτήρα, όπου περιλαμβάνουν χορούς, παραστάσεις εκδηλώσεις ακόμα και μαζικούς θρήνους. Σε αυτές τις εορτές οι πιστοί, ντύνονται συνήθως με πολύχρωμα ενδύματα και καλά υφάσματα, στολίζουν τα ρούχα και τα μαλλιά τους με λουλούδια και παρακολουθούν ή συμμετέχουν σε δρώμενα. Οι ιεροπραξίες είτε γίνονται από τους ιερείς του παραδοσιακού τύπου είτε του σχισματικού, είναι τελείως αδιάφορο για τους σιντοϊστές οι οποίοι συμμετέχουν πανηγυρικά και στις περισσότερες περιπτώσεις

αγνοούν και από ποιους διοργανώνεται το γεγονός. Επίσης ιερείς του ενός τύπου, συμμετέχουν άνετα σε ιεροπραξίες του άλλου, όπου μάλιστα αναλαμβάνουν και ιερατικά καθήκοντα.

Οι Ναοί του Σιντοϊσμού

Ο ναός στην σιντοϊστική θρησκεία είναι ένα περίτεχνο κόσμημα που ξεχωρίζει στο περιβάλλον. Χαρακτηριστική είναι πολύχρωμη περιφραγμένη αυλή που περιβάλλει το κυρίως κτίσμα του ναού, γεμάτη από πολλά και διάφορα λουλουδία, δενδρύλλια ή δένδρα και σιντριβάνια. Η καμπυλωτή στέγη του ναού φέρει διάφορα χρώματα αλλά συνήθως είναι πράσινη. Οι ναοί είναι σχεδόν πάντα ξύλινοι με φυσικό χρώμα και βασισμένοι στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Χαρακτηριστικές είναι οι πύλες, οι οποίες ονομάζονται **Τορί** και έχουν συγκεκριμένο λειτουργικό λόγο. Είναι πάντα δύο κάθετες κολόνες που στηρίζουν δύο οριζόντιες. Συμβολίζουν τις φωλιές των πουλιών που είναι βασικό κομμάτι της Μυθολογίας και συνήθως σχετίζονται με μύθους γύρω από τον θεό **Σουσάνο-Γούο**. Οι Τορί είναι χρηστικές στα τελετουργικά δρώμενα καθώς ο σίντο θα περάσει από πολλά τέτοια για να μπει στο ναό. Από τα Τορί θα περάσει σε ένα μακρύ διάδρομο όπου οδηγεί σε μια δεξαμενή καθαρισμών, πριν ο σιντοϊστής μπει στον ναό. Εκεί θα ξεπλύνει το στόμα του, θα ανάψει θυμίαμα και θα κτυπήσει ελαφρά την καμπάνα που βρίσκεται έξω από το κύριο ναό και ίσως κάνει μια προσφορά στο **Χάιντεν** (εξωτερικό του ναού). Έτσι εξαγνίζουν τον εαυτό τους για μια επαφή με τα Κάμι.

Οι ναοί συνήθως είναι μικρά κτίσματα, αφιερωμένα σε έναν θεό, όμως οι εθνικοί ναοί είναι αρκετά μεγάλοι και πολλές φορές είναι αφιερωμένοι σε παραπάνω από έναν Κάμι. Το εσωτερικό του ναού ονομάζεται **Χόντεν** και είναι το σημείο επικοινωνίας με τους Κάμι. Εκεί ο σίντο θα αφήσει προσφορές από ρύζι, λαχανικά και γλυκίσματα. Εκεί βρίσκεται και το γκόχει, ένα καλάμι από ζαχαροκάλαμο όπου οι ευσεβείς βάζουν πάνω πολύχρωμες κορδέλες για να εξορκίσουν τα κακά πνεύματα. Στο κέντρο του χόντεν υπάρχει το **Σιντάι**, το ιερό αντικείμενο του Κάμι, που συνήθως είναι αστραφτερό αντικείμενο όπως κάποιος πολύτιμος λίθος ή κάποιος καθρέπτης. Η παράδοση λέει ότι το Σιντάι είναι προέκταση του ίδιου του θεού. Η Ιαπωνία είναι κυριολεκτικά γεμάτη ναούς, ακόμα και σε απομακρυσμένα μέρη της υπαίθρου. Σε κάθε χωριό βρίσκεται τουλάχιστον ένας ναός αφιερωμένος σε μια θεότητα και διάσπαρτα ιερά για να προστατέψουν την σοδειά, την αλιεία, ακόμα και την βιομηχανική παραγωγή, όταν το απαιτεί η περίπτωση. Σε ένα σιντοϊστικό ναό, θα δεις διάφορους πιστούς, από απλούς χωρικούς, μέχρι μεγαλοεπιχειρηματίες και επιστήμονες. Δεν υπάρχει κάποιος ιδιαίτερος λόγος για να επισκεφθεί κάποιος έναν ναό. Εάν τον συναντήσεις στο δρόμο σου, είναι καλή ευκαιρία να επικοινωνήσεις με τους θεούς και να ευεργετηθείς.

Οι Θεότητες

Στον σιντοϊσμό δεν υπάρχει ανώτερο Κάμι. Οι θεοί μπαίνουν σε μια λειτουργική ιεραρχία συνήθως κατά ομάδες. Οι Κάμι είναι αθάνατες οντότητες-δυνάμεις που περιρρέουν τον υλικό κόσμο. Είναι η ίδιος οι δυνάμεις που συνιστούν την εκδηλωμένη φύση. Η λατρεία προς αυτούς είναι λατρεία και προς την ίδια την ζωή. Το **Τιέν** είναι ο τόπος των Θεών, αντίστοιχος με τον Όλυμπο και από εκεί προέρχονται όλα τα αγαθά που σχεδιάστηκαν για την αρμονία του

κόσμοι. Στην σιντοϊστική θεολογία, η θεοφάνεια είναι δυνατή και τα Κάμι παίρνουν πολλές μορφές, όπως πουλιών, ζώων, ποταμών ακόμα και βράχων.

Η Μετά Θάνατο Ζωή

Μεγάλη θέση στην θεολογία του Σίντο κατέχει επίσης η ζωή μετά θάνατον. Ο ενάρετος θνητός, που έχει αποκτήσει την εύνοια των θεών, μετά θάνατον το πνεύμα του ενώνεται με τα προγονικά πνεύματα και απολαμβάνουν την αιώνια ζωή σε μια κατάσταση πλήρους ευδαιμονίας δίπλα στους Κάμι. Τα πνεύματα αυτά βέβαια δεν είναι πάντα αγαθά με όλους. Πολλές φορές ίσως χρειαστεί να τα εξευμενίσεις. Οι κυριότερες θεότητες στον σιντοϊσμό είναι αυτές που απολαμβάνουν μια διαρκή λατρεία και πολλές φορές υμνολογούνται καθημερινά στα Νορίτο (προσευχές) των ευσεβών Ιαπώνων. Αυτές είναι εκτός από την **Αματεράσου**, θεά του φωτός και του ήλιου, **ο Σουσάνο-Γούο** θεός του ουρανού και της καταιγίδας, ο Τσούκι-Μι, Κάμι της σελήνης, **ο Ούκε-Μοτσί** θεός της τροφής που απολαμβάνει τα μέγιστα μετά την Αματεράσου και τον Κόνο-Χάνα-Σακούγια-Χιμε-νο-Κάμι το θεό των βουνών και ειδικά του Φίτζι. Όλοι οι Κάμι έχουν το λεγόμενο **Μουσούμπι** την αρμονική δύναμη που περικλείει το παν. Αυτός ακριβώς είναι ο αντικειμενικός σκοπός του σιντοϊστή, να νιώσει και να γευθεί το Μουσούμπι, μια πράξη μυστηριακή που προϋποθέτει την ευλογία και την άδεια των Κάμι για να πραγματοποιηθεί.

Μακότο: Ένας Ενάρετος Τρόπος Ζωής

Το όλο νόημα στην λατρευτική άσκηση του Σίντο είναι το Μακότο, η άσκηση ενός ενάρετου τρόπου ζωής που οδηγεί στην αυτοπραγμάτωση. Το Μακότο επιτυγχάνεται με την άσκηση της αρετής, το μοίρασμα της αγάπης, την επαφή με το θείο, την κοινωνική προσφορά, την ανδρεία και πάνω απ' όλα την αρμονική συνύπαρξη με το περιβάλλον, που ελέγχεται και εξετάζεται συνεχώς από τα αρμόδια Κάμι. Ο Ιάπωνας πιστός σιντοϊστής δεν είναι ο δεισιδαίμονας πρωτόγονος ανιμιστής που κάποιοι θέλουν να παρουσιάζουν. Ο σιντοϊσμός τελικά είναι μια θρησκεία που απορρέει από την ίδια την φύση και διαμορφώνεται μέσα από τις κοινωνικές ζυμώσεις και από τους σύγχρονους καιρούς.